

Miira Parhiala

”MEIDÄT NÄHDÄÄN AMISNUORINA”
Ammattikoululaisten kansalaispätevyyteen vaikuttavat tekijät

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2024

TIIVISTELMÄ

Miira Parhiala : ”Meidät nähdään amisnuorina” – Ammattikoululaisten kansalaispätevyyteen vaikuttavat tekijät

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

Toukokuu 2024

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan ammattikoululaisten kansalaispätevyyttä lukiolaisiin verrattuna. Tutkielmassa tarkastellaan eri tekijöiden vaikutusta kansalaispätevyyden kehittymiseen, sekä näiden tekijöiden roolia sekä ammattiin opiskelevien nuorten, että lukiolaisten elämässä. Aiemmassa ammattikoululaisia koskevassa tutkimuksessa on havaittu, että ammattiin opiskelevia kehystetään ”toisiksi” yhteiskunnassa, minkä vuoksi ammattiin opiskelevien nuorten yhteiskunnallista asemaa on syytä tutkia.

Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostui erityisesti poliittisen sosialisoinnin teorian kautta. Poliittisella sosialisoinnilla tarkoitetaan prosessia, jossa yksilö omaksuu yhteiskunnan sekä poliittisen järjestelmän rakenteet ja normit. Kansalaispätevyyden käsite liittyy oleellisesti poliittiseen sosialisointiin. Kansalaispätevyydellä tarkoitetaan kansalaisen omaa arviota omista yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista. Esimerkiksi koululla, perheellä ja ystävillä on havaittu olevan vaikutusta nuoren poliittiseen sosialisointiin. Modernit demokratiateoriat avaavat syitä sille, miksi tutkimusongelmani on yhteiskunnallisesti kiinnostava.

Tutkimuskysymykseeni siitä, mitkä tekijät vaikuttavat ammattikoululaisten nuorten kansalaispätevyyteen, vastattiin kvantitatiivisen analyysin avulla. Ammattiin opiskelevien nuorten ja lukiolaisten eroa kansalaispätevyydessä ja siihen liittyvissä tekijöissä tarkasteltiin ristiintaulukoinnilla. Logistisella regressioanalyysillä selvitettiin, millä tekijöillä on vaikutusta ammattikoululaisten nuorten kansalaispätevyyteen. Aineistona käytettiin vuoden 2023 alussa kerättyä Finnish Adolescents’ Political Engagement Panel (FAPEP) -kyselytutkimusta.

Tutkielman keskeiset tulokset osoittivat, että ammattiin opiskelevien nuorten ja lukiolaisten kansalaispätevyydessä on ero. Lukiolaisilla on ammattikoululaisia korkeampi kansalaispätevyys. Lukiolaiset myös keskustelivat enemmän politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista perheen ja ystävien kanssa. He myös kokivat kouluissaan olevan enemmän opettajia, jotka puhuvat kiinnostavasti politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista. Ammattiin opiskelevien nuorten kansalaispätevyyteen näytti vaikuttavan kaikista tutkielmassani huomioituista tekijöistä eniten yhteiskunnallinen keskustelu perheen kanssa. Myös ystävien kanssa käytävällä yhteiskunnallisella keskustelulla, sekä nuoren omalla poliittisellä kiinnostuksella oli selkeä vaikutus ammattiin opiskelevien nuorten kansalaispätevyyteen.

Avainsanat: kansalaispätevyys, ammattikoululaiset, sosialisointi, edustuksellinen demokratia, nuoret

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	4
2 Teoreettinen viitekehys	6
2.2 Edustuksellinen demokratia	6
2.1.1 Osallistuvan ja deliberatiivisen demokratian kritiikki.....	8
2.1.2 Hegemonisen diskurssin käsite	10
2.3 Poliittisen sosialisoinnin teoria.....	12
2.2.1 Kansalaispätevyyden käsite.....	13
2.2.2 Sosialisointiagentit.....	13
3 Tutkimusaineisto ja -menetelmät	15
3.1 Tutkimusaineisto	15
3.2 Muuttujat.....	15
3.3 Käytettävät menetelmät.....	17
4 Analyysi	18
4.1 Ammattikoululaisten ja lukiolaisten erot kansalaispätevyydessä	18
4.1 Mitkä tekijät vaikuttavat ammattikoululaisten kansalaispätevyyteen?.....	23
5 Johtopäätökset	25

1 JOHDANTO

Ammattikoululaiset jäävät lukiolaisten varjoon, kun puhumme poliittisesti ja yhteiskunnallisesti aktiivisista nuorista. Ymmärryksemme nuorten yhteiskunnallisesta osallisuudesta sekä osallistumisesta on kapeaa ja keskittynyttä tiettyihin aktiivisena pidettyihin ryhmiin. Näihin ryhmiin kuuluvat lukiolaiset ja ne nuoret, jotka ovat jo kiinnittyneitä perinteiseen institutionaaliseen osallistumiseen. (Meriläinen 2021). Tämä tapa ajatella ohittaa ison osan väestöstä: vuonna 2021 lukiokoulutuksen opiskelijoita oli 107 000, kun taas ammatillisessa koulutuksessa opiskeli 342 000 opiskelijaa (SVT 2021). Julkinen keskustelu, politiikka ja vaikuttaminen eivät saa olla vain harvojen oikeus, vaan yhteiskunnallisen osallistumisen tulee olla kaikkien saavutettavissa, jotta yhteiskunnassamme kaikkien mielipiteet, tarpeet ja ääni tulevat kuuluviin. Tämä on demokraattisen yhteiskunnan yksi kulmakivistä. Siksi ymmärryksemme myös ammattiin opiskelevista nuorista tarvitsee päivitystä.

Tutkielmani teoreettinen lähtökohta on poliittisen sosialisoinnin teoria, johon kuuluu olennaisesti kansalaispätevyyden käsite. Täydennän teoreettista viitekehystä perinteistä edustuksellista demokratiaa haastavilla demokratiateorioilla. Käsittelen osallistuvan ja deliberatiivisen demokratian kritiikkiä edustukselliselle demokratialle. Lähestyn kritiikkiä tarkastelemalla nuorten, erityisesti ammattiin opiskelevien nuorten pääsyä edustuksellisen demokratian vaikuttamiskeinoihin. Tutkielman aineistona on Finnish Adolescents' Political Engagement Panel (FAPEP), jonka pohjalta toteutan tutkielman kvantitatiivisilla menetelmillä. Muuttujien ja analyysien määrittely pohjautuu sosialisoinnin teorian sosialisointiagentteihin, joiden avulla tarkastelen niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat ammattiin opiskelevien nuorten kansalaispätevyyteen. Peilaan kvantitatiivisia tuloksia edustuksellisen demokratian saamaan kritiikkiin.

Tutkielmani tarkoitus on vastata kysymykseen, mitkä tekijät vaikuttavat ammattikoululaisten nuorten kansalaispätevyyteen. Tunnistaessamme vallitsevan edustuksellisen demokratian haasteet tarvitsemme tietoa niistä tekijöistä, jotka ajavat sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevia ihmisiä, kuten ammattiin opiskelevia nuoria, kauemmas edustuksellisen demokratian vaikuttamiskeinoista.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 EDUSTUKSELLINEN DEMOKRATIA

Demokratia tarkoittaa nimensä mukaisesti kansanvaltaa, mutta demokratiakäsitettä on viimeisen parinsadan vuoden kuluessa ryhdytty käyttämään laajemmin esimerkiksi edustuksellisen demokratian yhteydessä, puhuttaessa *demokraattisuudesta*. Demokratialla ei siis ole enää vain yhtä merkitystä, vaan se voi toimia toisaalta kuvailevana käsitteenä ja toisaalta sen normatiivisessa merkityksessä (Setälä 2003, 10). Tänä päivänä kansanvaltaa oleellisempi vaatimus demokratialle on kansalaisten itsehallinto, joka tarkoittaa kansalaisten pääsyä osallistumaan päätöksentekoon heitä itseään koskevissa kysymyksissä. Tämä kansalaisten valta toteutuu edustuksellisessa demokratiassa eritoten vaali-instituution kautta. Vaaleissa kansalaiset käyttävät paitsi prospektiivista eli ennakoivaa valtaa, myös retrospektiivistä eli jälkikäteistä valtaa. Retrospektiivinen valta on olennaisempaa siinä mielessä, että se mahdollistaa kansalaisten vaikutusmahdollisuuden niihin edustajiin, joiden toimintaan he eivät ole tyytyväisiä. Retrospektiivinen valta toteutuu säännöllisesti järjestettävien vaalien kautta. (Setälä 2003, 26–27).

Kuitenkaan yksin vaalit eivät takaa toimivaa demokratiaa. Jotta kansanvalta toteutuu vaali-instituution kautta, tulee kansalaisten mielipiteiden olla autonomisia. Autonomian periaate edellyttää kansalaisten riippumattomuutta vallanpitäjistä muodostaessaan poliittisia mielipiteitään. Tämä asettaa ehtoja esimerkiksi kansalaisten saatavilla olevaan informaatioon, kansalaisten väliseen kommunikaatioon sekä kansan mahdollisuuksiin järjestäytyä poliittisesti. (Setälä 2003, 28). Lähestyn toimivaa edustuksellista demokratiaa Robert Dahlin poliittisen tasa-arvon teorian kautta, jossa demokratia – tai Dahlin tapauksessa polyarkia – ymmärretään “sellaisina institutionaalisina järjestelyinä, jotka toteuttavat tasa-arvon ja autonomian periaatteita päätöksenteossa” (Setälä 2003, 86). Dahl (1989; teoksessa Setälä 2003, 87) määrittelee teoriassaan seitsemän instituutiota, jotka toimivassa polyarkiassa tulee toteutua:

1. Hallitusvalta on vaaleissa valituilla edustajilla
2. Vaalit ovat vapaat ja reilut
3. Käytännössä kaikilla aikuisilla on äänioikeus
4. Oikeutta olla ehdokkaana ei ole rajoitettu

5. Vallitsee mielipiteen- ja ilmaisunvapaus ja oikeus kritisoida ja protestoida hallitusta vastaan
6. Kansalaisilla on pääsy vaihtoehtoisiin tiedonlähteisiin
7. Ryhmät ja järjestöt ovat ainakin suhteellisen riippumattomia hallitusvallasta

Sovellan juuri Dahlin polyarkiaa kuvaavia kriteerejä esseeni edustuksellisen demokratian määritelmään, sillä Dahlin polyarkiakriteerit ovat saavuttaneet laajan suosion muistuttaessaan läheisesti toisen maailmansodan jälkeisiä länsimaisia käsityksiä edustuksellisesta demokratiasta (Setälä 2003, 89). Kun tarkastellaan Suomessa vallitsevaa edustuksellista demokratiaa ja verrataan sitä Dahlin kriteereihin, voimme havaita, että 1. kohdan mukaisesti Suomessa poliittista valtaa käyttävät päätöksentekijät valitaan vaalein. 2. kohdan mukaisesti Suomessa vaalien äänestysmenetelmä on reilu, ja ääntenlaskenta tapahtuu luotettavasti. 3. ja 4. kohta edellyttää, että kaikilla aikuisilla kansalaisilla tulee olla äänioikeus ja oikeus asettua ehdokkaaksi. Tämäkin kriteeri toteutuu Suomessa. Ehdot 5–7 edellyttävät, että kansalaiset saavat muodostaa mielipiteensä autonomisesti, ja tämäkin on Suomessa totta.

Vaikka tämän perusteella voimme todeta, että Suomessa juuri edustuksellinen demokratia toteutuu hyvin, on kuitenkin syytä miettiä kuinka demokratiaa, tai tarkemmin yhteiskuntamme *demokraattisuutta*, voisi edistää entisestään ja näin taata se, että pysymme demokraattisena valtiona vastaisuudessakin. Se, että demokratia on kerran saavutettu, ei tarkoita, että valtion demokraattinen tila olisi stabiili ja pysyvä. Tällä hetkellä monet valtiot myös Euroopan sisällä kärsivät demokratian heikentymisestä. Emme voi ajatella, etteikö vastaava voisi koskettaa koskaan meitä. Siksi esimerkiksi laskevaan äänestysaktiivisuuteen tulee reagoida. Voimme myös miettiä, kuinka relevantteja Dahlin ehdot 1–3 ovat, mikäli kansa ei halua äänestää. Vapaat ja reilut vaalit edistävät demokratiaa vain, jos niiden kautta todella saadaan koko kansan ääni kuuluville.

2.2 OSALLISTUVAN JA DELIBERATIIVISEN DEMOKRATIAN KRITIIKKI

Osallistuvan demokratian näkökulmasta edustuksellisessa demokratiassa keskitytään liikaa vaaleissa tapahtuvaan osallistumiseen ja sivuutetaan samalla muut osallistumiskeinot. Teoreetikot kritisoivat edustuksellisuuden periaatetta siitä, että se vie kansalaisilta vastuuta

omista arvoista ja valinnoista delegoiden nämä vaalien kautta päättäjille. (Setälä 2003, 103). Kuitenkaan esimerkiksi John Stuart Mill ei näe edustuksellista demokratiaa kansalaisten poliittista osallistumista poissulkevana demokratiamuotona. Hänen mukaansa edustuksellinen demokratia voi toimia, mikäli kansalaiset ovat halukkaita aktiivisen roolin omaksumiseen. J. S. Mill näkee, että hallituksen hyvää toimintaa edellyttää kansalaisten moraalinen ja älyllinen kehitys, sillä se on suorassa linkityksessä siihen, minkälaisia päätöksentekijöitä ja virkamiehiä valitaan. J. S. Millin mukaan edustuksellinen demokratia myös kehittää kansalaistaitoja. Millin näkemyksiä tutkailtaessa on kuitenkin hyvä havaita, että niiden taustalla on vahva ajatus siitä, että vain riittävän kyvykkäillä kansalaisilla tulee olla äänioikeus: ilman äänioikeutta voitaisiin J. S. Millin mukaan jättää luku-, kirjoitus- ja laskutaidottomat, sekä he, jotka eivät voi elättää itseään. J. S. Mill ei kannattanut yhtäläistä äänioikeutta, sillä se voisi hänen mukaansa johtaa "tietämättömien valtaan". (Setälä 2003, 113–114).

Vaikka J. S. Millin ajatuksissa on nykyaikaisen länsimaisen demokratian näkökulmasta katsottuna paljonkin kritisoitavaa, on niissä myös tutkielmani kannalta olennaisia pointteja. J. S. Millin yksi demokratian merkittävä tehtävä on kansalaisten "kouluttaminen" demokratian kannalta hyväksi kansalaisiksi. Onnistuessaan tässä, osallistuisi kansa aktiivisesti poliittiseen keskusteluun ja harkintaan. Näin ollen voidaan ajatella, että J. S. Millin ajatus ihanteellisesta demokratiamuodosta olisi jonkinlainen yhdistelmä, jossa edustuksellisuutta tukisi jonkinasteinen deliberatiivinen aspekti sekä ymmärrys sosioekonomisesti heikommassa olevista ihmisistä ja heidän pääsystään edustuksellisen demokratian päätöksentekoon. Näkemykseni muotoutuu sille olettamalle, että J. S. Mill toivoi kansalaisten kouluttamisen johtavan siihen, että kansalaiset pystyisivät muodostamaan itsenäisesti mielipiteensä, mikä johtaisi poliittiseen osallistumiseen; että kansalaiset kykenisivät käymään keskenään sellaista poliittista keskustelua, joka johtaisi parhaaseen mahdolliseen lopputulemaan, eli parhaisiin mahdollisiin päättäjiin.

Deliberatiivisen demokratian ytimessä on ajatus siitä, että demokratian tärkeimmät ominaisuudet ovat päätöksentekoa edeltävä keskustelu ja harkinta. Deliberatiivisuus pyrkii preferenssien muuntamiseen sellaisiksi, että kaikki keitä päätös koskee, voivat hyväksyä sen. Julkisessa keskustelussa ja harkinnassa parhaat perustelut voittavat. (Setälä 2003, 131). Osallistuvan ja deliberatiivisen demokratian teorioiden tavoitteena on ennen kaikkea edustuksellisen demokratian kehittäminen (Setälä 2003, 174). Seuraavaksi pohdin, kuinka

nuoret ovat osana edustuksellista demokratiaa ja kuinka nuoret voisivat hyötyä osallistuvan sekä deliberatiivisen demokratian tuomista uudistuksista edustuksellisessa demokratiassa.

Nuorten mahdollisuudet yhteiskunnassa ovat rajatut, jonka vuoksi nuorten vaikuttamiskeinoja on syytä tarkastella. Tämänhetkiset poliittiset päätökset tulevat koskemaan tulevaisuudessa erityisesti nuoria, jonka vuoksi on olennaista turvata myös nuorten pääsy demokraattisiin vaikuttamiskeinoin. Setälä (Politiikasta 6.2.2018) on kuvannut poliittisten päätösten ajallista ulottuvuutta, jolla hän tarkoittaa päätösten vaikutusta tulevaisuuteen. Poliittisessa päätöksenteossa tulisi huomioida paitsi nykyhetki, myös tulevaisuuden tarpeet ja sukupolvet. Tämän vuoksi nuorten ääni tulisi saada kuuluviin; kun poliittiset päätökset vaikuttavat tulevaisuuteen, ne vaikuttavat tämän hetken nuorien tulevaan elämään. Demokratian itsehallinnon vaatimuksen puolesta voidaan ajatella, että nuorilla on oltava pääsy vaikuttamaan päätöksiin – demokratian itsehallinnon vaatimus edellyttää, että kansalaisilla on oltava pääsy päätöksentekoon heitä itseään koskevissa kysymyksissä. Kuinka edustuksellinen demokratia vastaa tähän tarpeeseen, ja pääsevätkö nuoret mukaan päätöksentekoon?

Modernit demokratiateoriat edellyttävät, että kansalaisuus ja siihen liittyvät poliittiset oikeudet kuuluvat koko alueellisesti rajatulle aikuisväestölle. Tämä perustuu ajatukseen yksilöiden yhdenvertaisuudesta ja inklusiivisuudesta. (Setälä 2003, 24). Jäntti ja Kurkela (2021, 26) korostavat tutkimuksessaan osallistumismahdollisuuksien epätasa-arvoisuutta. Osallistujat ovat usein koulutettuja ja poliittisesti aktiivisia, tai eturyhmiin kuuluvia ihmisiä. Tämän vuoksi Jäntti ja Kurkela nostavat tutkimuksessaan demokraattisuuden kannalta keskeiseksi kysymykseksi sen, miten kansalaisten osallistumisesta saadaan tasa-arvoisempaa osallistamalla mukaan ihmisiä eri ryhmistä ja sosioekonomisista taustoista. Heidän mukaansa osallistamisen näkökulmasta huolenaiheena on se, että vaikeasti tavoitettavat ryhmät jäävät pois julkisesta keskustelusta; niitä hallitsevat vain hyvinvoivat ihmiset.

Youngin (2001) esittämissä haasteissa avataan syvemmin yhteiskunnallisten rakenteiden ja epätasa-arvoisuuden ongelmia, joiden vuoksi poliittinen osallisuus ei voi jokaisen kohdalla toteutua. Youngin (Young 2001, 676) mukaan deliberatiiviset käytännöt ovat ensinnäkin syrjiviä. Hän kuvailee deliberaatiota ”eliittien kokoushuoneiden politiikaksi”. Tällä hän tarkoittaa sitä, että vain ne, jotka tietävät deliberatiivisen demokratian säännöt, hallitsevat

tilannetta, ja vain valtaapitävät voivat muokata deliberatiivisia käytäntöjä. Toisessa haasteessaan Young (2001, 678) toteaa, että vaikka deliberaatiota varten luotaisiin poliittisia instituutioita ja tiloja, epäoikeudenmukaisuuksien vallitessa hyväosaisemmilla kansalaisilla on sosioekonomisesti heikompiosaisia parempi pääsy instituutioihin, jolloin myös heidän intressinsä kuuluvat heikompiosaisia paremmin deliberaatioissa. Taustalla on rakenteellisen eriarvoisuuden ongelma: deliberaatiota johtaa se ryhmä, jolla on enemmän tietoa ja resursseja. Vähempiosaisen voi olla haastavaa tai mahdotonta ottaa osaa deliberaatioon, jossa epätasa-arvoisuus vaikuttaa siihen, kuka voi ottaa aidosti osaa poliittiseen keskusteluun. Kolmannen haasteen mukaan vaihtoehdot näiden haasteiden korjaamiseen ovat yksinkertaisesti rajoittuneet: vaihtoehdot muodollisten instituutioiden järjestämiseen ovat rajoitetut yhteiskunnallisten ja taloudellisten rakenteiden vuoksi. Näin ollen se, että deliberaatiota vahvistavia instituutioita varten järjestetään, voi pahimmassa tapauksessa vain johtaa ongelman pahenemiseen. Näin toimiessamme emme Youngin (2001, 682) mukaan myöntäisi varsinaista ongelmaa, vaan vain jatkaisimme deliberatiivisen demokratian jo lähtökohtaisesti ongelmallista ja syrjivää toimintamallia. Jotta kolmas haaste saataisiin ratkaistua, tulisi tilanne myöntää ja muuttaa deliberatiivisen demokratian perinteisiä menetelmiä.

2.2.1 HEGEMONISEN DISKURSSIN KÄSITE

Hegemonisen diskurssin käsite muodostuu kahdesta erillisestä käsitteestä: hegemonisuudesta ja diskurssista. Diskurssilla tarkoitetaan yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttyä tietoa, yleistyksiä, normeja ja kulttuurillisia arvoja. Hegemonian käsite on peräisin Gramscilta (1979), joka määritteli hegemonian erityisesti politiikkaan ja yhteiskuntaan liittyvään johtamiseen. Gramscin hegemonian määrittelyä on tulkittu myöhemmin siten, että kamppailua yhteiskuntapoliittisesta johtajuudesta käydään institutionaalisten poliittisten elinten lisäksi esimerkiksi työpaikoilla, kouluissa ja mediassa (Fornaciari & Harni 2017, 41). Gramscin mukaan olennainen osa hegemoniaa on myöntymys: jotta hegemonia muodostuu, on yhteiskunnassa oltava yleisesti hyväksytyjä arvoja, tapoja ja käytänteitä. Tämä tekee hegemonian havaitsemisesta paikoin haastavaa. Valta on niin syvällä rakenteissa, ettei sitä välttämättä edes havaitse.

Hegemonisessa diskurssissa on siis kyse rakenteesta, joka edistää entisestään jo olemassa olevaa tietoa ja yleistyksiä, että epäoikeudenmukaiset rakenteet ovat kehittyneet niin normaaliksi osaksi keskustelua, että nämä rakenteet johtavat, vievät ja hallitsevat

keskustelua huomaamattamme (Gramsci 1977; Young 2001, 685). Palaan nyt ammattiin opiskelevien nuorten yhteiskunnalliseen asemaan edellä mainittujen haasteiden sekä hegemonisen diskurssin kautta.

Ammattikoululaisia koskevassa tutkimuksessa on havaittu, että ammattiin opiskelevia kehystetään "toisiksi" yhteiskunnassa. Kehystäminen on vallankäyttöä, jolla muokataan käsitystä todellisuudesta: siitä, kenellä on oikeus toimia missäkin toimessa ja tapahtumassa ja kuinka ymmärrämme eri toimijat. Ammattiin opiskelevat ovat kuvanneet tätä kokemusta esimerkiksi siten, että heitä ei nähdä lukiolaisten rinnalla "älykkäinä nuorina" vaan "amisnuorina". (Meriläinen ja Nousiainen 2022). Tästä näkökulmasta voimme ajatella, että suhtautumisessamme ammattikoululaisiin poliittisina ja yhteiskunnallisina toimijoina vallitsee hegemoninen diskurssi. Aiempien tutkimusten välillä on kuitenkin ristiriitaa ammattikoululaisten poliittisen osallistumisen välillä. Esimerkiksi Meriläisen (2021) havainnot viittaavat siihen, että ammattiin opiskelevia nuoria kiinnostaisi yhteiskunnallinen osallistuminen ja erityisesti kansalaistoimintaan osallistuminen, mutta esimerkiksi Nuorisobarometri (2021) ja Eduskuntavaalitutkimus (2019) osoittavat, että ammattikoululaiset ovat poliittisesti epäaktiivisia, eivätkä luota ei-institutionaalisiin vaikuttamiskeinoihin.

Hypoteesini on, että ammattikoululaisilla on lukiolaisia alempi kansalaispätevyys. Yhteiskunnan syrjivät rakenteet sekä muut tekijät vaikuttavat kansalaispätevyyden kehittymiseen. Toisekseen ammattiin opiskelevilla nuorilla ei ole välttämättä pääsyä esimerkiksi deliberatiivisiin prosesseihin, joissa yhteiskunnallisiin asioihin voisi vaikuttaa, ja vaikka olisikin, he jäisivät Youngin esittämien haasteiden vallitessa alalyöntiasemaan. Näiden haasteiden vuoksi ammattiin opiskelevien nuorten voi olla vaikeaa osallistua myöskään edustuksellisen demokratian vaikuttamiskeinoihin. Käsitys "amisnuorista" voi olla osallisuutta estävä hegemoninen diskurssi, jonka murtamiseen tarvitsemme syvempää ymmärrystä ongelmaan johtavista tekijöistä.

2.3 POLIITTISEN SOSIALISAATION TEORIA

Poliittisella sosialisatiolla tarkoitetaan prosessia, jossa yksilö omaksuu yhteiskunnan sekä poliittisen järjestelmän rakenteet ja normit. Tässä prosessissa yksilö luo käsityksensä siitä, miten itse asemoituu suhteessa tähän järjestelmään ja millaisen ymmärryksen yksilö

rakentaa esimerkiksi siitä, miten luotettava järjestelmä on. Näiden uskomusten nähdään olevan yhteydessä yksilön poliittiseen tehokkuuteen. (Arens & Watermann 2017).

Yleisesti on uskottu, että sosialisatio on voimakkainta varhaisessa lapsuudessa. Vanhempien poliittisen suuntautumisen ja aktiivisuuden on ajateltu siirtyvän melko voimakkaasti suoraan lapselle. Käytän tutkielmassani tästä näkemyksestä termiä *suoran siirtymisen lähestymistapa* Hatemin ja Ojadan (2021, 1098–1099) myöhemmän tutkimuksen mukaisesti. Tässä näkemyksessä perheen vaikutus on siis nähty voimakkaana tekijänä siinä, miten lapsi tulee tulevaisuudessa omaksumaan poliittisen järjestelmän rakenteita ja ymmärtämään yhteiskuntaa (Flanagan & Sherrod 1998). Hatemin ja Ojadan mukaan tämä lähestymistapa on kuitenkin ristiriidassa yhteiskuntatieteiden ja psykologisten tieteiden kanssa, joissa sosialisatio nähdään monivaiheisempana prosessina. Lapsia ja nuoria ei voida Hatemin ja Ojadan näkemyksissä ymmärtää arvojen, tiedon ja normien passiivisina vastaanottajina, vaan lasten ja nuorten tulee ensin ymmärtää – joko tiedostaen tai tiedostamattaan – vanhempiensa arvot ja normit, ja vasta tämän jälkeen päättää, omaksuvatko nämä arvot ja normit itselleen. Hatemi ja Ojeda käyttävät omaksumisesta termiä *adoptoida*. Tämän lähestymistavan mukaan lapsen oma käsitys vanhempiensa arvoista on siis merkittävässä roolissa siinä, kuinka suora siirtyminen tapahtuu vanhempien arvojen, tiedon ja normien ja lapsen välillä.

Vaikka perhe vaikuttaa yksilön poliittisen socialisaation prosessiin, näyttäisi siis siltä, ettei sen rooli ole merkittävin. Quintelier (2015) osoittaa, että poliittiseen socialisaatioon vaikuttavia tekijöitä on muitakin: sosialisatio on prosessi, joka jatkuu myös lapsuuden jälkeen ja johon vaikuttaa oleellisesti myös perheen ulkopuoliset tekijät. Määrittelen myöhemmin Quintelierin socialisaatioagentin käsitteen kautta ne socialisaation tekijät, joita hyödynnän tutkielmassani.

2.3.1 KANSALAI SPÄTEVYYDEN KÄSITE

Angus Campbellin ym. (1954, 187) määrittelee kansalaispätevyuden “tunteena, että yksittäisellä poliittisella teolla on, tai voi olla, vaikutusta poliittiseen prosessiin ja siksi on tärkeää käyttää kansalaisvelvollisuuksiaan”. Kansalaispätevyydellä tarkoitetaan siis kansalaisen omaa arviota omista yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista. Oleellista käsitteessä on kansalaisen asenne ja suhtautuminen siihen, kuinka näkee vaikuttamisen yhteiskunnassa mahdollisena, sekä toisaalta se, käyttääkö kansalainen tämän

mahdollisuutensa. (Abramson 1972). Omaa kokemusta vaikutusmahdollisuuksistaan voidaan tarkastella sisäisen tai ulkoisen näkökulman kautta. Sisäinen kansalaispätevyys tarkoittaa yksilön kokemusta politiikan ymmärtämisestä ja uskosta omiin vaikuttamismahdollisuuksiin, kun taas ulkoinen kansalaispätevyys tarkoittaa yksilön uskomusta siitä, miten hyvin poliittinen päätöksenteko ottaa kansalaisten toiveet ja odotukset huomioon. Esimerkiksi sukupuolen ja koulutustaustan on tutkittu vaikuttavan kansalaispätevyyteen. (Haataja ym. 2022).

2.3.2 SOSIALISAATIOAGENTIT

Hyödynnän tutkielmassa erityisesti kvantitatiivisen analyysini valintojen taustalla Quintelierin (2015) sosiaalisäatioagentteja. Kvantitatiivisessa osiossa tarkastellen syvemmin, mitkä tekijät, eli sosialisaatioagentit, vaikuttavat ammattikoululaisen kansalaispätevyyden rakentumiseen. Sosialisaatioagentti tarkoittaa tekijää sosialisaatioprosessin taustalla: agentti toimii synonyyminä tekijälle, joka vaikuttaa yksilön sosialisaatioon. Käytän tutkielmassani Quintelierin (emt.) määritelmää, jossa on eritelty poliittisen sosialisaation viisi agenttia: perhe, ystävät, koulu, yhdistyksiin osallistuminen ja media.

Ensimmäisen poliittisen sosialisaation agentin taustalla on vanhempien olennainen vaikutus lapseen. Lapsen on havaittu osallistuvan herkemmin politiikkaan myöhemmällä iällä, jos lapsi näkee vanhempiensa osallistuvan politiikkaan tai jos vanhemmat keskustelevat aktiivisesti kotona lapsen kanssa politiikasta. Toisen sosialisaation agentin muodostavat ystävät. Sillä, keiden kanssa lapsi on vuorovaikutuksessa, on olennainen vaikutus mielipiteiden ja varhaisten poliittisten taitojen kehittymiseen. Koulu nähdään sosialisaation kolmantena agenttina eritoten sen kautta, miten opettajat suorasti tai epäsuorasti onnistuvat rohkaisemaan oppilaita poliittiseen osallistumiseen. Rajaan tutkielmassani käyttämäni agentit kolmeen ensimmäiseen agenttiin, eli perheeseen, ystäviin ja kouluun.

3 TUTKIMUSAINEISTO- JA MENETELMÄ

3.1 TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimusaineistona käytän vuoden 2023 alussa kerättyä Finnish Adolescents' Political Engagement Panel (FAPEP) -kyselytutkimusta. Aineisto kerättiin sähköisenä kyselynä, jossa kutsut lähetettiin postitse, sähköpostitse ja tekstiviestitse tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa yhteystietonsa jättäneille. Tutkielmassani käytän FAPEP-kyselytutkimuksen toista vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa perusjoukkona olivat peruskoulun 9. luokkaa lukukaudella 2020–2021 käyneet suomen- ja ruotsinkieliseen perusopetukseen osallistuneet oppilaat, jossa otantamenetelmänä oli kaksivaiheinen harkittu klusteriotanta. Vastaajien lukumäärä oli ensimmäisessä vaiheessa 5250. Toisessa vaiheessa kohdejoukko oli samat nuoret kaksi vuotta myöhemmin, jotka opiskelivat nyt toisella asteella. Vastaajien lukumäärä oli 1331, eli 25 % ensimmäisen vaiheen vastaajista. Toisen vaiheen keruu-aika oli 1.2.–12.3.2023.

3.2 MUUTTUKAT

Käytän tutkielmassani kontrollimuuttujina sukupuolta, poliittista kiinnostuneisuutta ja asuinpaikkaa. Sukupuoli on koodattu dummy-muuttujaksi (1 = poika, 2 = tyttö). Muunsukupuoliset on jätetty pois muunsukupuolisten vastaajien vähäisen määrän vuoksi. Poliittisen kiinnostuneisuuden koodasin kaksiluokkaiseksi (0 = kiinnostunut, 1 = ei kiinnostunut). Koulutusta koskevasta muuttujasta on poistettu yhdistelmä-tutkinto, valmentava koulutus, kansanopiston oppivelvollisille suunnattu koulutus, "joku muu tutkinto" sekä "en opiskele mitään tutkintoa", jolloin jäljelle jäivät lukiolaiset nuoret ja ammattikoululaiset.

Varsinaisina kiinnostuksen kohteinani ovat perheen, ystävien ja koulun vaikutus kansalaispätevyteen. Voidakseni mitata tarkemmin millä näistä on merkittävin vaikutus ammattikoululaisten kansalaispätevyteen, valitsin perhettä, ystäviä ja koulua koskettavista muuttujista mahdollisimman samankaltaiset muuttujat. Tutkielmassani mitataan näiden agenttien keskustelu-ulottuvuuden vaikutusta ammattikoululaisten nuorten kansalaispätevyteen. Tutkielmaan valikoitui seuraavat poliittista ja yhteiskunnallista keskustelua mittaavat muuttujat:

1. Kuinka usein keskusteleet politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista seuraavien henkilöiden kanssa? Vanhempiesi/huoltajiesi kanssa
2. Kuinka usein keskusteleet politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista seuraavien henkilöiden kanssa? Muiden ystäviesi kanssa
3. Nykyisessä koulussani/oppilaitoksessani minulla on opettajia ja/tai ohjaajia, jotka...
Puhuvat politiikasta ja yhteiskunnasta hausalla ja kiinnostavalla tavalla

Koodasin muuttujat kaksiluokkaisiksi ystävien ja perheen kohdalla (1 = harvoin, 2 = usein) sekä koulun kohdalla (1 = vähän tai melko vähän, 2 = paljon tai melko paljon). Ystävien ja perheen kohdalla yhdistin *“en koskaan tai hyvin harvoin”* ja *“kuukausittain”* sekä *“viikoittain”* ja *“päivittäin tai lähes päivittäin”* ja koulun kohdalla *“täysin eri mieltä”* ja *“jokseenkin eri mieltä”* sekä *“jokseenkin samaa mieltä”* ja *“täysin samaa mieltä”*. Kaikista kolmesta muuttujasta poistin vaihtoehdot kuten *“ei koske minua”* ja *“en samaa enkä eri mieltä”*, sillä ne olisivat sekoittaneet analyysiä.

Sisäisestä kansalaispätevydestä loin summamuuttujan Kestilä-Kekkosen ja Tiihosen (2022, 30–31) yhdeksäsluokkalaisten kansalaispätevyyttä koskevan tutkimuksen perusteella. Tutkimuksessa kansalaispätevyyden mittarin rakennettiin seuraavasta kuudesta muuttujasta:

1. Joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, että en oikein ymmärrä mitä on tekeillä
2. Luotan omiin kykyihini osallistua politiikkaan
3. Ymmärrän Suomen tärkeimpiä poliittisia asiakysymyksiä
4. Tiedän enemmän politiikasta kuin useimmat ikäiseni
5. Kun puhutaan poliittisista kysymyksistä tai ongelmista, minulla on yleensä jotain sanottavaa
6. Minulla on kuulemisen arvoisia poliittisia mielipiteitä

Kestilä-Kekkosen ym. (2022) mukaan edellä mainitut kuusi muuttujaa korreloivat vahvasti keskenään tarjoten konsistentin kansalaispätevyyden mittarin. Arvioin muuttujien soveltuvan hyvin myös ammattiin opiskelevien nuorten kansalaispätevyyden mittaamiseen, joten rakensin kansalaispätevyyden summamuuttujan samoista muuttujista, jotka olivat myös käyttämässäni aineistossa. Logistista regressioanalyysia varten koodasin

kansalaispätevyyden summamuuttujan kaksiluokkaiseksi (1 = heikko tai melko heikko, 2 = melko vahva tai vahva) ja jätin pois vaihtoehdon *"en samaa enkä eri mieltä"*. Alun perin kansalaispätevyyden mittarissa oli asteikko "täysin eri mieltä-täysin samaa mieltä", mutta muutin vaihtoehdot "heikko-vahva" -asteikkoon sen ilmentäessä paremmin mitattavaa asiaa, eli kansalaispätevyyden vahvuutta. Aiempi asteikko johtui summamuuttujan eri muuttujien kysymysten luonteesta.

3.3 KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT

Selvitän analyysissäni ensin ristiintaulukoinnin avulla lukiolaisten ja ammattikoululaisten eroavaisuuden kansalaispätevyyden osalta. Tässä analyysissä hyödynsin kansalaispätevyyden viisiluokkaista muuttujaa. Seuraavaksi tarkastelen ristiintaulukoinnin avulla lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien nuorten eroavaisuuksia socialisaatioagenttien kohdalla, eli perheen, ystävien ja koulun kautta. Viimeiseksi selvitän logistisen regressioanalyysin avulla, mitkä tekijät vaikuttavat ammattiin opiskelevien nuorten kansalaispätevyyteen ja kuinka paljon. Regressioanalyysi mahdollistaa yhtä aikaa monen selittävän muuttujan yhteyden tarkastelun selitettävään muuttujaan, jolloin ammattiin opiskelevien nuorten kansalaispätevyyteen vaikuttavia tekijöitä pystyy tarkastella tekijäkohtaisesti. Etuna on myös analyysin kyky ottaa huomioon mallissa muut mukana olevat muuttujat. Käytin analyysissäni kontrollimuuttujina sukupuolta, poliittista kiinnostuneisuutta ja asuinpaikkaa. Varsinaisena tarkastelun kohteena ovat siis keskustelu perheen kanssa, keskustelu ystävien kanssa ja keskustelu koulussa.

4 ANALYYSI

4.1 AMMATTIKOULULAISTEN JA LUKIOLAISTEN EROT KANSALAIKPÄTEVYYDESSÄ

Taulukko 1: Sisäisen kansalaispätevyyden mittaaminen, ero lukiolaisten ja ammattikoululaisten välillä. Ristiintaulukointi. Aineisto: Finnish Adolescents' Political Engagement Panel (FAPEP).

	Heikko	Melko heikko	Keski- määräinen	Melko vahva	Vahva	Yhteensä
Lukiolaiset	0,1 % (1)	15,5 % (151)	42,7 % (416)	37,8 % (368)	3,9 % (38)	100,0 % (974)
Ammatti- koululaiset	0,4 % (1)	23,3 % (60)	52,5 % (135)	20,6 % (53)	3,7 % (8)	100,0 % (257)

Taulukko 1 esittää ristiintaulukoinnilla sisäisen kansalaispätevyyden eroavaisuutta lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien nuorien välillä. Pearsonin chi-neliö-testin mukaan tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä. Taulukossa 1 on esitetty viisi eri vastausvaihtoehtoa, joissa lukiolaiset ja ammattikoululaiset ovat saaneet vastata edellä esiteltyihin kuuteen väitteeseen "Täysin eri mieltä", "Jokseenkin samaa mieltä", "En samaa enkä eri mieltä", "Jokseenkin samaa mieltä" ja "Täysin samaa mieltä". Jokaisen vastausvaihtoehdon kohdalla on laskettu niiden esiintymismäärät kummassakin ryhmässä. Taulukossa 1 on esitetty väitteiden summamuuttuja kansalaispätevyyden mittarina, ja muutettu vastaukset mukailemaan kansalaispätevyyden vahvuutta asteikolla "Heikko", "Melko heikko", "Keskimääräinen", "Melko vahva" ja "Vahva".

Nuorten vastauksissa korostuu "En samaa enkä eri mieltä" -vastausvaihtoehto, joka viittaa taulukossa keskimääräiseen kansalaispätevyyteen. Lukiolaisista 42,7 % ja ammattikoululaisista 52,5 % ovat valinneet väitteissä vastausvaihtoehdon "En samaa enkä eri mieltä". Tämä voi viitata esimerkiksi siihen, että nuorten on ollut hankalaa ymmärtää väitteitä tai vaikeuksia arvioida omia kykyjään kyseisten väitteiden kohdalla. Toisaalta nuorilla voi olla arkuutta vastata selkeästi kumpaakaan ääripäätä, jolloin keskellä oleva vastausvaihtoehto tuntuu helpoimmalta vastaukselta. Ammattikoululaisten osuus oli tässä

vastausvaihtoehdossa lukiolaisia suurempi, joka voi kertoa esimerkiksi siitä, että ammattikoululaisilla on lukiolaisia heikompi kyky arvioida omia kansalaisaitojaan.

Merkittäväntä hajontaa näkyy ”Melko heikko” ja ”Melko vahva” -sarakkeissa. Nuorten vastaukset kasaantuvat tässäkin selkeästi lähelle keskimmäistä vastausvaihtoehtoa: hyvin harva on osannut arvioida kansalaispätevyyttä mittaavia väitteitä suoraan heikoiksi tai vahvoiksi. Vastaukset osoittavat, että lukiolaisten käsitys omasta kansalaispätevyydestä on ammattiin opiskelevia vahvempaa. Lukiolaisista 37,8 % koki kansalaispätevyytensä melko vahvana vastaavan luvun ollessa ammattikoululaisilla 20,6 %. Sen sijaan melko heikoksi kansalaispätevyytensä koki 23,3 % ammattikoululaisista ja 15,5 % lukiolaisista. Tämä osoittaa, että lukiolaisilla on ammattikoululaisia parempi kansalaispätevyys tällä mittarilla mitattuna, jonka vuoksi ammattikoululaisten kokemusta itsestään poliittisina toimijoina on syytä tutkia tarkemmin.

Taulukko 2: Kuinka usein keskusteleet perheesi kanssa politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista? Ristiintaulukointi. Aineisto: Finnish Adolescents' Political Engagement Panel (FAPEP).

	Harvoin tai melko harvoin	Usein tai melko usein	Yhteensä
Lukiolaiset	52,9 % (519)	47,1 % (463)	100 %
Ammattikoululaiset	70,8 % (177)	29,2 % (73)	100 %
Yhteensä	56,5 % (696)	43,5 % (536)	100 %

Taulukossa 2 esitetään lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien nuorten eroavaisuus siinä, kuinka usein he keskustelevat politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista perheensä kanssa. Pearsonin chi-neliö-testin mukaan tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä. Lukiolaisten kohdalla vastaukset jakautuivat yllättävän tasaisesti. Lähes puolet vastaajista keskustelivat usein melko usein perheensä kanssa (47,1 %), mutta lukiolaistenkin kohdalla hieman yli puolet (52,9 %) vastaajista keskustelivat harvoin tai melko harvoin politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista perheensä kanssa. Ammattiin opiskelevien nuorten kohdalla

erot ovat selkeämpiä. Jopa 70,8 % ammattiin opiskelevista nuorista keskusteleo perheensä kanssa harvoin tai melko harvoin politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista.

Tuloksista ei käy ilmi se, johtuuko ammattikoululaisten poliittisen keskustelun vähyys nuorten oman kiinnostuksen puutteesta osallistua keskusteluun vai siitä, että vanhemmat eivät itse osallista nuoria keskusteluun. Myöskään perheen koulutustausta tai sosioekonominen asema ei tule esille tuloksista. Tilastollisesti koulutustausta periytyy Suomessa yhä (Myrskylä; Tilastokeskus 2009), joten on todennäköistä, että usean kyselyyn vastannee ammattiin opiskelevan nuoren vanhemmat ovat ammattikoulutaustaisia. Taloustieteilijä Daron Acemoğlunin (2013) mukaan sosioekonominen asema vaikuttaa huomattavasti siihen, mitä vanhemmat opettavat jälkikasvulleen. Näin ollen tilanteeseen voi vaikuttaa ainakin vanhempien asema sen lisäksi, että nuoret eivät välttämättä ole kiinnostuneita puhumaan samassa mittakaavassa politiikasta, kuin lukiolaiset.

Taulukko 3: Kuinka usein keskusteleet ystäväsi kanssa politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista? Ristiintaulukointi. Aineisto: Finnish Adolescents' Political Engagement Panel (FAPEP).

	Harvoin tai melko harvoin	Usein tai melko usein	Yhteensä
Lukiolaiset	55,2 % (530)	44,8 % (431)	100 %
Ammattikoululaiset	69,4 % (170)	30,6 % (75)	100 %
Yhteensä	58,0 % (700)	42,0 % (506)	100 %

Taulukossa 3 esitetään lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien nuorten eroavaisuus siinä, kuinka usein he keskustelevat politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista ystäviensä kanssa. Pearsonin chi-neliö-testin mukaan tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä. Tulokset ovat hyvin saman suuntaisia, kuin tulokset perheen kanssa käydystä poliittisesta keskustelusta (taulukko 2). Lukiolaisista hieman useammin nuoret keskustelivat ystäviensä kanssa harvoin tai melko harvoin politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista (55,2 %), kuin usein tai melko usein (44,8 %). Jälleen ammattiin opiskelevien nuorten kohdalla tilanne oli räikeämpi:

ammattikoululaisista nuorista jopa 69,4 % keskusteli vain harvoin tai melko harvoin, ja 30,6 % keskustelivat usein tai melko usein ystäviensä kanssa poliittisista aiheista.

Nuoren ystäväpiiri rakentuu isolta osin koulussa. Ystäväpiireissä voi korostua sama koulutusaste, joka voi vaikuttaa myös ystäväpiireissä käytyihin keskusteluihin. Taulukossa 3 korostuu taulukkoa 2 selkeämmin nuorten oma kiinnostuneisuus käydä poliittisia keskusteluja, koska taustalla ei ole vanhempien koulutustaustan tai sosioekonomisen aseman vaikutusta. Taulukko 3 voi osoittaa sitä, että ammattiin opiskelevilla nuorilla ei ole samaan tapaan kiinnostusta keskustella poliittisista tai yhteiskunnallisista aiheista, kuin lukiolaisilla nuorilla.

Taulukko 4: Minulla on koulussa opettajia, jotka puhuvat politiikasta ja yhteiskunnasta hausalla ja kiinnostavalla tavalla. Ristiintaulukointi. Aineisto: Finnish Adolescents' Political Engagement Panel (FAPEP).

	Vähän tai melko vähän	Paljon tai melko paljon	Yhteensä
Lukiolaiset	20,5 % (174)	79,5 % (673)	100 %
Ammattikoululaiset	53,6 % (97)	46,4 % (84)	100 %
Yhteensä	26,4 % (271)	73,6 % (757)	100 %

Taulukossa 4 esitetään lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien nuorten eroavaisuus siinä, kuinka paljon he kokevat opettajiensa puhuvan politiikasta ja yhteiskunnasta kiinnostavalla tavalla. Pearsonin chi-neliö-testin mukaan tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä. Taulukon 4 tuloksissa jakauma on taulukkoihin 2 ja 3 verraten hyvin erilainen. Lukiolaisten nuorten kohdalla tulokset viittaavat selkeästi siihen, että iso osa lukiolaisista kokee koulussaan olevan paljon opettajia, jotka puhuvat politiikasta ja yhteiskunnasta kiinnostavasti (79,5 %). Tulos ei ole yllättävä ottaen huomioon lukion opetussuunnitelman, jonka ”tarkoitus on tukea opiskelijoiden kasvamista hyviksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi”.

Ammattiin opiskelevien nuorten kohdalla hieman yli puolet kokivat, että heillä on vähän tai melko vähän politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista kiinnostavasti puhuvia opettajia (53,6 %). Hieman alle puolet (46,4 %) kokivat, että heillä on paljon tai melko paljon (46,4 %) politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista kiinnostavasti puhuvia opettajia. Ero on selkeä lukiolaisiin verrattuna, mutta kuitenkin osoittaa, että ammattikouluissakin on opettajia, jotka puhuvat politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista. Ammattikouluissa opetussuunnitelmat vaihtelevat aloittain. Todennäköisesti myös ammattikoulujen alojen kesken on eroavaisuutta siinä, kuinka paljon opettajat puhuvat opiskelijoille politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista. Toisaalta kyseessä voi olla myös opettajien persooniin tai henkilökohtaisiin mielenkiinnonkohteisiin liittyvät erot. Toiset saattavat puhua opetuksen lomassa ajankohtaisista yhteiskunnallisista asioista, eikä se välttämättä ole opetuksen kannalta tietoinen valinta. Kysymyksessä ei mitattu myöskään sitä, kuinka paljon ammattikouluissa opetetaan yhteiskuntaan tai politiikkaan liittyviä asioita. Vaikka opettaja puhuisi kiinnostavasti yhteiskunnallisista asioista, ei se välttämättä lisää nuoren ymmärrystä politiikasta.

4.2 MITKÄ TEKIJÄT VAIKUTTAVAT AMMATTIKOULULAISTEN KANSALAIKPÄTEVYYTEEN?

Taulukko 5: Selittävien muuttujien yhteys ammattikoululaisten kansalaispätevyteen. Logistinen regressioanalyysi. Aineisto: Finnish Adolescents' Political Engagement Panel (FAPEP).

	Vahva kansalaispätevyys		
	Kerroinsuhde	p-arvo	95 %:n luottamusväli
Sukupuoli (vertailuryhmä pojat) Tytöt	0,89	0,894	(0,58–1,60)
Poliittinen kiinnostuneisuus (kiinnostunut) Ei kiinnostunut	0,15	<0,001	(0,9–0,25)
Asuinpaikka (suuri kaupunki) Pieni kaupunki	1,28	0,512	(0,61–2,68)
Esikaupunkialue tai kaupunkilähiö	1,39	0,340	(0,71–2,73)
Kuntakeskus tai taajama	1,16	0,719	(0,52–2,60)
Maaseudun haja-asutusalue	1,86	0,130	(0,83–4,23)
Keskustelu perheessä (ei keskustele) Keskustelee	4,33	<0,001	(2,61–7,20)
Keskustelu ystävien kanssa (ei keskustele) Keskustelee	1,93	0,015	(1,14–3,28)
Koulussa keskustellaan (ei keskustele) Keskustelee	1,62	0,072	(0,96–2,74)
Nagelkerken R ²	0,45		

Taulukko 5 esittää eri tekijöiden vaikutusta ammattikoululaisten kansalaispätevyteen. Muuttujista poliittinen kiinnostuneisuus ja perheen kanssa käydyn poliittisen keskustelun vaikutus ovat tilastollisesti erittäin merkittäviä ($p < 0,001$) ja myös ystävien kanssa käytyjen yhteiskunnallisten keskustelujen vaikutuksella on tilastollisesti merkitsevä tulos 95 % luottamustasolla ($p 0,015$). Sen sijaan sukupuoli, asuinpaikka tai opettajien poliittisen keskustelun vaikutus eivät ole tutkielman logistisen regression mukaan tilastollisesti merkitseviä muuttujia.

Poliittisen kiinnostuneisuuden yhteys kansalaispätevyteen on selvä. Poliittisen kiinnostuneisuuden muuttuja on koodattu aineistossa siten, että luku 0 vastaa arvoa "ei kiinnostunut" ja luku 1 vastaa arvoa "kiinnostunut". Mikäli vastaaja ei ollut kiinnostunut

politiikasta, hänen kansalaispätevyytensä oli heikompaa (0,15) suhteessa politiikasta kiinnostuneisiin. Eli politiikasta kiinnostuneilla on mallin mukaan korkeampi kansalaispätevyys.

Perheen vaikutus kansalaispätevyyteen on selkeä. Kansalaispätevyys on yli neljä kertaa suurempi heillä, joiden perheissä keskustellaan yhteiskunnallisista asioista, kuin heillä, joiden perheissä ei keskustella politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista. Ystävien kanssa keskustelevilla nuorilla on korkea kansalaispätevyys lähes kaksi kertaa todennäköisemmin kuin niillä, jotka eivät keskustele ystäviensä kanssa. Sijaan socialisaation agenteista koululla ei vaikuta olevan ammattikoululaisten kansalaispätevyyteen vaikutusta. Tähän voi vaikuttaa taulukossa 4 osoitettu havainto siitä, ettei ammattikouluissa ole lukioon verrattuna yhtä paljon kiinnostavaa yhteiskunnallista keskustelua, mikä voi kertoa ammattikoulujen opettajien yleisestä asenteesta yhteiskunnallisten ja poliittisten asioiden esille tuomiseen. Voi olla, että tulos olisi eri, mikäli ammattikouluissa keskityttäisiin kiinnostavan yhteiskunnallisen keskustelun ja yhteiskuntaopin opetuksen lisäämiseen. Toisaalta voidaan myös ajatella, että ammattikoululaiset eivät ole välttämättä opiskelusta yhtä kiinnostuneita kuin lukiolaiset, eivätkä etsi samanlaista yhteiskunnallisen ja poliittisen ymmärryksen kasvamista koulusta, kuin lukiolaiset.

Nagelkerken R^2 on analyysin tilastollisen mallin selityssasteen mittari. Arvo 0,45 viittaa siihen, että malli pystyy selittämään noin 45 % selitettävän muuttujan vaihtelusta. Tämä tarkoittaa, että noin 45 % selitettävän muuttujan varianssista voidaan selittää itsenäisten muuttujien avulla, jotka on sisällytetty malliin.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani tarkoitus oli selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat ammattikoululaisten nuorten kansalaispätevyteen. Lisäksi tarkastelin lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien nuorten eroavaisuuksia kansalaispätevydessä. Tarkastelin myös eroavaisuuksia siinä, kuinka paljon suhteessa lukiolaisiin ammattiin opiskelevat nuoret puhuvat politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista perheensä tai ystäviensä kanssa, ja kuinka kiinnostavasti ammattiin opiskelevat nuoret kokevat opettajiensa puhuvan politiikasta tai yhteiskunnallisista asioista. Tutkielman taustalla kulki poliittisen sosialisointiteoria. Tutkielman lähestymistapaa ja aiheen tarkastelun tärkeyttä selittävät modernit demokratiateoriat, joissa korostuu edellytys kansalaisuuden ja siihen liittyvien poliittisten oikeuksien kuulumisen koko aikuisväestölle. Taustalla on ajatus yksilöiden yhdenvertaisuudesta ja inklusiivisuudesta.

Hypoteesini oli, että ammattikoululaisilla on lukiolaisia alempi kansalaispätevyys, jonka kehittymiseen vaikuttavat paitsi yhteiskunnan syrjivät rakenteet, myös muut tekijät. Muilla tekijöillä tarkoitan nuoren henkilökohtaisempaa tilannetta, kuten sosiaalisia suhteita. Halusin keskittyä tutkielmassani näiden tekijöiden mittaamiseen, sillä yksilötasolla näihin voidaan vaikuttaa nopeammin ja tehokkaammin, kuin laajoihin yhteiskunnan syrjiviin rakenteisiin. Kansalaispätevyttä selittävien tekijöiden löytämiseksi lähestyin asiaa poliittisen sosialisointiteorian sosialisointiagenttien kautta. Sosialisointiagenttien tarkastelu ja huomioiminen nuoren elämässä voi pitkällä aikavälillä alkaa vaikuttaa myös yhteiskunnan rakenteisiin, jolloin hegemoninen diskurssi ”amisnuorista” saattaisi murtua.

Hypoteesini ammattikoululaisten lukiolaisia alemmasta kansalaispätevydestä piti paikkansa. Logistinen regressioanalyysi osoitti esimerkiksi poliittisen kiinnostuneisuuden sekä perheen ja ystävien kanssa käytävien keskusteluiden vaikuttavan ammattiin opiskelevan nuoren kansalaispätevyden kehittymiseen. Perheen kanssa käytyjen keskusteluiden vaikutus kansalaispätevyteen oli kaikista merkittävin, mikä on linjassa yleisesti sosialisointiteoriassa ymmärretyn suoran siirtymisen lähestymistavan kanssa, jossa vanhempien poliittisen suuntautumisen ja aktiivisuuden on ajateltu siirtyvän melko voimakkaasti suoraan lapselle. Hypoteesini tekijöiden suhteen oli, että vaikka perhe vaikuttaa yksilön poliittisen sosialisointiteorian prosessiin, sen rooli ei välttämättä olisi merkittävin

(ks. esim. Hatemi ym. 2021; Quintelier 2015). Flanagan ja Sherrod (1998) ovat todenneet perheen vaikuttavan voimakkaasti siihen, miten lapsi tulee tulevaisuudessa omaksumaan poliittisen järjestelmän rakenteita ja ymmärtämään yhteiskuntaa. Tutkielmani tuki Flanaganin ym. käsityksiä, vaikka myös muilla tekijöillä, kuten ystävien kanssa käydyillä keskusteluilla ja nuoren omalla poliittisella kiinnostuneisuudella oli kansalaispätevyyteen vaikutusta.

Tutkielmani tulosten perusteella ammattiin opiskelevien nuorten kansalaispätevyyteen ei vaikuta se, kuinka paljon ammattikoululaisnuorilla on koulussaan opettajia, jotka puhuvat kiinnostavasti politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista. Ammattikoulujen yhteiskunnallisten asioiden opetuksesta olisi syytä tehdä tarkempaa tutkimusta. Vaikka yksittäisten opettajien tapa puhua ei näytäkään vaikuttavan ammattikoululaisten nuorten kansalaispätevyyteen, on nuorten oleellista saada opetusta, mikä auttaa heitä ymmärtämään ympäröivää yhteiskuntaa ja sitä kautta rohkaisee heitä myös perinteisiin edustuksellisen demokratian osallistumiskeinoihin. Lisäksi tutkielmani tulosten perusteella perheiden on hyvä keskittyä siihen, että myös kotona keskusteltaisiin politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista, sillä tällä näyttää olevan hyvin selkeä yhteys ammattiin opiskelevien nuorten kansalaispätevyyteen.

Lähteet

- Abramson, P. R. (1972). *Political Efficacy and Political Trust Among Black Schoolchildren: Two Explanations*. *The Journal of Politics*, 34(4), 1243–1275.
- Acemoglu, D. (2013). *Chief: elite control of civil society and economic development in Sierra Leone*. Cambridge, Mass: National Bureau of Economic Research.
- Arens, K. & Watermann, R. (2017). *Political efficacy in adolescence. Development, gender differences, and outcome relations*. *Developmental psychology*, 2017, Vol. 53 (5), 933–948.
- Flanagan, C. A., & Sherrod, L. R. (1998). *Youth Political Development: An Introduction*. *Journal of Social Issues*, 54(3), 447–456.
- Fornaciari, A. & Harni, E. (2017). *Antonio Gramscin hegemonian käsitteen relevanssi kasvatustieteelliselle tutkimukselle*. *Kasvatus & Aika*, 11(2).
- Gramsci, A. (1977). *Quaderni del Carcere. Edizione critica dell'Istituto Gramsci. A cura di Valentino Gerratana*. Volume primo, quaderni 1-5. Torino: Einaudi.
- Grönlund, K., & Borg, S. (2020). *Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.
- Haataja, L., Jaakkola, J., Kekkonen, M., Kestilä-Kekkonen, E., Lappalainen, S., Sipinen, J., Tiihonen, A., & Vahteri, I. (2022). *Jatkuvalla takamatkalla: Sisäisen kansalaispätevyyden sukupuolikuilu korkeakouluopiskelijoiden keskuudessa*. *Politiikka*, 64(4).
- Hatemi, P. K., & Ojeda, C. (2021). *The Role of Child Perception and Motivation in Political Socialization*. *British Journal of Political Science*, 51(3), 1097–1118.
- Jäntti, A. & Kurkela, K. (2021). *How Municipalities Can Enhance Citizen Participation? - Exploring the Views of Participants and Non-Participants*. Göteborg: School of Public Administration.
- Kestilä-Kekkonen, E. & Tiihonen, A. (2022). *Nuoret kansalaiset – Tilastollinen tutkimus yhdeksäsluokkalaisten kansalaispätevyydestä*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Kiilakoski, T., & Fransberg, M. (2022). *Kestävää tekoa: Nuorisobarometri 2021*. Valtion nuorisoneuvosto.
- Lukion koulutussuunnitelman perusteet. (2019). Helsinki: Opetushallitus.

Mehtäläinen, J.; Niilo-Rämä, M. & Nissinen, V. (2017). *Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet*. Kansainvälisen ICCS 2016 -tutkimuksen päätulokset. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Meriläinen, N. (2021). *Mitä ammattiin opiskelevat ajattelevat vaikuttamisesta?* Tampereen yliopisto 3.3.2021. <<https://www.tuni.fi/alustalehti/2021/03/03/mita-ammattiin-opiskelevat-ajattelevat-vaikuttamisesta/>>

Meriläinen, N., Rautiainen, M. & Hiljanen, M. (2022). *Monen kerroksen nuoria*. Poliitikasta 3.10.2022. <<https://politiikasta.fi/monen-kerroksen-nuoria/>>

Meriläinen, N. & Nousiainen, S. (2022). “*Jutussa ei minusta välity yhtään todellisuus ammattikoululaisista.*” *Mitä ammattikoululaiset ajattelevat mediasta?* Tampereen yliopisto 3.3.2022. [Viitattu: 13.12.2022]. <<https://www.tuni.fi/alustalehti/2022/03/03/jutussa-ei-minusta-vality-yhtaan-todellisuus-ammattikoululaisista-mita-ammattikoululaiset-ajattelevat-mediasta/>>

Myrskylä, P. (2009) *Koulutus periytyy edelleen*. Tilastokeskus. Saatavilla: <https://stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html?s=0>. Luettu 10.5.2024.

Quintelier, E. (2015). *Engaging Adolescents in Politics: The Longitudinal Effect of Political Socialization Agents*. *Youth & society*, 2015, Vol.47 (1), p.51-69.

Setälä, M. (2003). *Demokratian arvo*. Helsinki: Gaudeamus.

Setälä, M. (2018). *Tulevien sukupolvien intressit demokraattisessa päätöksenteossa*. Poliitikasta, 6.12.2018, luettu 1.7.2022.

Suomen virallinen tilasto (SVT): *Opiskelijat ja tutkinnot*. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 13.12.2022]. <<https://stat.fi/julkaisu/cktwlmaag3xcw0b04orot987w>>

Young, I. (2001). *Activist Challenges to Deliberative Democracy*. *Political Theory*, Vol. 29, No. 5: 670-690. <<https://www.jstor.org/stable/3072534>>